

НАЦИОНАЛЕН
ОСИГУРИТЕЛЕН
ИНСТИТУТ

ИНФОРМАЦИОНЕН БЮЛЕТИН

ГОДИНА XII, БРОЙ 1, 2013

РЕДАКЦИОННА КОЛЕГИЯ:

Председател Весела Караиванова
Членове Антоанета Ганчева
Елина Чалъкова
Даниела Асенова
Теодора Нончева
Марин Калчев
Снежана Малакова

Редактор Петър Иванов
Коректор Маргарита Чешмеджиева
Предпечат Калина Минчева
ISSN 1311 9656

Адрес на редакцията: 1303 София, бул. "Ал. Стамболийски" № 62-64

Тел: 02 926 12 34

web: www.nssi.bg

СЪДЪРЖАНИЕ

Нормативна уредба

Любка Борисова - Промени в пенсионното законодателство през 2013 г. 3

Осигуряването в числа

Гинка Връбчева и Илияна Бояджиева - Новоотпуснатите пенсии от ДОО през 2012 г. 5

Трудови злополуки

Сокол Силянов - Анализ на трудовите злополуки в България през 2010 г. 13

Дейност

Михаил Младенов - Структура, функции и обхват на вътрешния одит в Националния осигурителен институт 18

На фокус

Теодор Василев - Столично управление “Социално осигуряване” (СУСО) – организация на дейността и постигнати резултати през 2012 г. 21

Международни договори

Дорина Марчева - Спогодбата между Република България и Република Сърбия за социална сигурност – обхват и основни параметри 25

Международно сътрудничество

VeGIN - Българо–Германска информационна мрежа за мобилност и социално-осигурителни права 27

Чужд опит

Разширяване на обхвата на социалното осигуряване: Достигане до самонаетите лица 28

Нормативна уредба

ПРОМЕНИ В ПЕНСИОННОТО ЗАКОНОДАТЕЛСТВО ПРЕЗ 2013 Г.

Със Закона за бюджета на държавното обществено осигуряване за 2013 г. са направени промени в Кодекса за социално осигуряване (КСО), касаещи правната уредба на пенсиите, които влязоха в сила от 1 януари 2013 г. Променени са условията за придобиване право на пенсия на военнослужещите по Закона за отбраната и въоръжените сили на Република България, за придобиване право на срочна пенсия за ранно пенсиониране на учителите, както и за придобиване право на наследствена пенсия на преживелия съпруг. Направени са изменения в разпоредбите за определяне на размера на пенсиите за осигурителен стаж и възраст. Продължено е изплащането от Националния осигурителен институт (НОИ) на социалните пенсии за инвалидност и социалните пенсии за старост.

Право на пенсия при военнослужещите

Изменените условия за придобиване право на пенсия за лицата, които са изпълнявали военна служба, са във връзка с въведеното изискване за навършена възраст в текста на чл. 69, ал. 1 от КСО. От 1 януари 2013 г. те придобиват право на пенсия за осигурителен стаж и възраст по чл. 69, ал. 1 от КСО при навършване на:

- 52-годишна възраст - за войниците (матросите), сержантите (старшините), офицерските кандидати и офицерите с младши офицерски звания;
- 54-годишна възраст - за офицерите със старши и висши офицерски звания.

В новата редакция на разпоредбата не е направена промяна, отнасяща се до осигурителния стаж. Лицата, изпълнявали военна служба, придобиват право на пенсия при 27 години общ осигурителен стаж (без превръщане), от които две трети (18 години) действително изслужени на тези длъжности. При преценяване правото на пенсия на тези лица следва да се има предвид, че в новия текст на чл. 69, ал. 1 от КСО отпада условието към момента на освобождаването им от военна служба да имат 27 години общ осигурителен стаж.

Въведено е изискване за навършена възраст при придобиване право на пенсия на лицата, които са изпълнявали военна служба и са прослужили 15 години на длъжности от летателния състав, парашутистите, екипажите на подводните съдове и водолазния състав. От 1 януари 2013 г. тези лица придобиват право на пенсия по чл. 69, ал. 5 от КСО при навършване на:

- 42-годишна възраст – за войниците (матросите), сержантите (старшините), офицерските кандидати и офицерите с младши офицерски звания;
- 44-годишна възраст – за офицерите със старши и висши офицерски звания.

Право на пенсия при учителите

В Кодекса за социално осигуряване са направени промени в правната уредба, касаещи пенсионирането на учителите. Изменена е разпоредбата на § 5, ал. 1 от ПЗР на КСО, въз основа на която се отпуска срочна пенсия за ранно пенсиониране, която се изплаща от Учителския пенсионен фонд. Правото на пенсия по тази разпоредба възниква при наличие на две предпоставки: придобит учителски стаж и навършена възраст, като направените от 1 януари 2013 г. промени са свързани с изискването за навършена възраст. След 31 декември 2012 г. учителите придобиват право на пенсия за осигурителен стаж и възраст по § 5, ал. 1 от ПЗР на КСО три години по-рано от навършването на възрастта по чл. 68, ал. 1 от КСО. До промяната те придобиваха право на пенсия за ранно пенсиониране 3 години по-рано от възрастта по чл. 68, ал. 1 от КСО за съответната календарна година.

Във връзка с отпускането на срочната пенсия за ранно пенсиониране на учителите следва да се има предвид, че важно условие за преценяване на правото се съдържа в разпоредбата на чл. 19, ал. 5 от Наредбата за пенсиите и осигурителния стаж. Въз основа на тази разпоредба право на пенсия по § 5, ал. 1 от ПЗР на КСО имат лицата, които към датата на освобождаване от учителска длъжност са изпълнили условията за пенсиониране по тази разпоредба. Следователно те трябва да отговарят на условията на § 5, ал. 1 от ПЗР на КСО за навършена възраст и учителски осигурителен стаж за календарната година, в която са освободени от учителска длъжност.

Изменени са условията за изплащане на добавката от УПФ на учителите, като същата се изплаща за всеки месец, за който има осигурителна вноска във фонда след придобиване право на пенсия по § 5, ал. 1 от ПЗР на КСО (§ 5, ал. 3 от ПЗР на КСО).

Отпускане на наследствена пенсия на преживелия съпруг

От 1 януари 2013 г. е направена промяна в разпоредбата на чл. 82, ал. 2 от КСО, свързана с отпускането на наследствена пенсия на преживелия съпруг, въз основа на която след 31 декември 2012 г. преживелият съпруг придобива право на наследствена пенсия при условие, че е навършил възраст, която е 5 години по-ранна от възрастта му по чл. 68, ал. 1 от КСО. До промяната преживелите съпрузи придобиваха право на наследствена пенсия 5 години по-рано от възрастта по чл. 68, ал. 1 от КСО за съответната календарна година.

На основание новосъздадените разпоредби на чл. 89а и чл. 90а от КСО Националният осигурителен институт продължава да отпуска и изплаща за сметка на републиканския бюджет социалните пенсии за старост и социалните пенсии за инвалидност и след 31 декември 2012 г. Съгласно новата ал. 3а в чл. 101 от КСО социалната пенсия за

инвалидност продължава да се изплаща в размер на 25% към друг вид пенсия.

▪ В Кодекса за социално осигуряване са направени изменения в разпоредбите за определяне размера на пенсиите за осигурителен стаж и възраст. Въз основа на изменението в чл. 70, ал. 1, изречение второ от КСО, процентите за отложено пенсиониране се следват, когато лицата са продължили да работят след придобиване право на пенсия по чл. 68, ал. 1 и 2 от КСО.

В чл. 70 от КСО е създадена нова алинея 10, която допълва правилата за изчисляване на индивидуалния коефициент. При прилагане на разпоредбата в случаите, когато зачетените за осигурителен стаж работни дни през календарния месец за периода след 31 декември 2012 г. са по-малко от броя на всички работни дни за този месец, съотношението между осигурителния доход на лицето за зачетените за осигурителен стаж работни дни през месеца и съответната пропорционална част на средномесечния осигурителен доход за страната за същия месец не може да надхвърля съотношението между максималния осигурителен доход, определен със Закона за бюджета на държавното обществено осигуряване, и средномесечния осигурителен доход за страната за този месец. Разпоредбата е в сила от 1 януари 2013 г., поради което се отнася за осигурителния доход на лицата за положен осигурителен стаж след 31 декември 2012 г.

Закупуване на осигурителен стаж

Направени са някои промени в разпоредбите, свързани със “закупуването на осигурителен стаж”. На основание чл. 9а, ал. 1, т. 2 от КСО за осигурителен стаж се зачита времето на докторантурата, определено с нормативен акт за лицата, придобили образователна и научна степен “доктор”, ако те внесат за своя сметка осигурителни вноски по реда на чл. 9а, ал. 6 от КСО.

Изменена е разпоредбата на чл. 9а, ал. 4 от КСО, като се регламентира началната дата на отпускане на пенсията за осигурителен стаж и възраст, в случаите на “закупен стаж” по чл. 9а, ал. 2 от КСО от лица, на които не им достигат до 5 години осигурителен стаж за придобиване право на пенсия по чл. 68, ал. 1 и 2 от КСО. Съгласно новата редакция на чл. 9а, ал. 4 от КСО пенсията се отпуска от датата на заявлението, след като са внесени дължимите осигурителни вноски. Преди промяната пенсиите се отпускаха от датата на внасянето на осигурителните вноски, която в повечето случаи беше след датата на заявлението.

Въведена е изрична забрана за доказване на категория труд, както и дейността по чл. 69 и 69а от КСО със свидетелски показания в административни или съдебни производства със създаването на нова ал. 10 в чл. 104 от КСО, което е наложено от съдебната практика да се допускат свидетелски показания в тези производства.

Размер на пенсиите

От 1 април 2013 г. пенсиите, свързани с трудова дейност (пенсиите за осигурителен стаж и възраст, за инвалидност поради общо заболяване и за инвалидност поради трудова злополука и професионална болест), ще бъдат осъвременени, съгласно § 3, ал. 1 от ПЗР на ЗБДОО/2013 г., както следва:

- отпуснатите с начална дата до 31 декември 2009 г. – с 9,8%;
- отпуснатите с начална дата от 1 януари до 31 декември 2010 г. – с 8,8%;
- отпуснатите с начална дата от 1 януари до 31 декември 2011 г. – с 5,7%;
- отпуснатите с начална дата от 1 януари до 31 декември 2012 г. – с 2,2%.

Пенсиите, несвързани с трудова дейност, не подлежат на осъвременяване по тази разпоредба.

На основание § 3, ал. 2 през 2013 г. пенсиите няма да се осъвременяват от 1 юли 2013 г. по реда на чл. 100 от КСО с процент, равен на индекса на потребителските цени през предходната календарна година.

С Постановление на Министерския съвет № 332 от 20 декември 2012 г. за определяне размера на социалната пенсия за старост, с член единствен се определя за периода от 1 януари до 31 март 2013 г. размер на социалната пенсия за старост 100,86 лв., а от 1 април 2013 г. – нов размер на социалната пенсия за старост равен на 110,00 лв. месечно.

В тази връзка размерите на пенсиите, несвързани с трудова дейност, каквито са пенсиите за военна инвалидност, пенсиите за гражданска инвалидност, социалните пенсии за инвалидност и персоналните пенсии, ще се преизчислят от 1 април 2013 г., тъй като същите се определят като процент от социалната пенсия за старост.

От 1 април 2013 г. ще се преизчислят и размерите на тези добавки към пенсиите, които се определят като процент от социалната пенсия за старост, като това са: добавката за чужда помощ, добавката по Указ № 1611/85 г., добавката по чл. 5 от Закона за ветераните от войните и др.

Съгласно изменената разпоредба на § 6, ал. 1 от ПЗР на КСО максималният размер на получаваните една или повече пенсии, отпуснати до 31 декември 2013 г., без добавките към тях, се определя, смятано от 1 април на всяка календарна година, в размер на 35% от максималния осигурителен доход за съответната календарна година, определен със Закона за бюджета на държавното обществено осигуряване.

От 1 април 2013 г. максималният размер на пенсиите, на основание § 6, ал. 1 от ПЗР на КСО, е 770 лв. (35% от 2200 лв. - максималният осигурителен доход за 2013 г.).

Любка Борисова
главен експерт по осигуряването, дирекция “Пенсии”

НОВООТПУСНАТИТЕ ПЕНСИИ ОТ ДОО ПРЕЗ 2012 Г.

Гинка Връбчева и Илияна Бояджиева
актьори, дирекция "АПП"

През 2011 г. Народното събрание на Република България прие промени в Кодекса за социално осигуряване (КСО), насочени към ускоряване на пенсионната реформа и целящи не само повишаване устойчивостта на първия стълб на българската пенсионна система, но и укрепване адекватността на пенсиите, отпускани от държавното обществено осигуряване (ДОО).

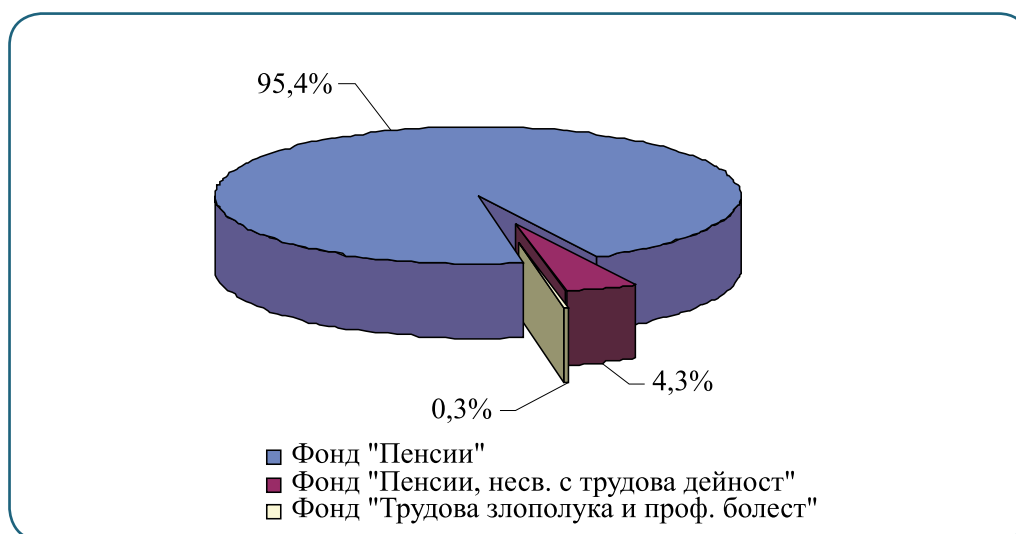
Резултатите от ускоряването на пенсионната реформа през 2012 г. (повишаване на възрастта и стажа за придобиване право на пенсия по чл. 68 от

КСО с 4 месеца от 1 януари) се изразяват в значително намаляване броя на пенсиониралите се през същата година - с **19 705 (18%)** спрямо 2011 г.

Общо през 2012 г. са се пенсионирали 89 879 лица. Лични пенсии са получили 76 210 пенсионери (със **17 798 или 18,9% по-малко** спрямо 2011 г.), а наследствени – 13 669 (**с 1 907 или 12,2%** спрямо 2011 г.).

Разпределението на пенсионерите с новоотпуснати първи пенсии по фондове на държавното обществено осигуряване е показано на Фиг.1.

Фиг. 1 Разпределение на пенсионерите с новоотпуснати първи пенсии по фондове

Пенсионирали се лица през 2012 г. с лични пенсии

Брой на пенсиониралите се лица с лични пенсии през 2012 г. по вида на отпуснатата им пенсия.

Най-голям дял от всички пенсионирали се лица през 2012 г. с лични пенсии заемат пенсионерите

с пенсии за осигурителен стаж и възраст (по чл. 68 от КСО и § 4 от ПЗР на КСО¹) - 55,3% (през 2011 г. са били 63,5%). През 2012 г. 42 141 лица са получили лични пенсии за осигурителен стаж и възраст. **Спрямо 2011 г. има намаление на този брой със 17 511 (29,4%).**

От всички, лица с отпуснатата лична пенсия за

¹Лицата, пенсионирали се по § 4 от ПЗР на КСО са неразделна част от пенсионерите за осигурителен стаж и възраст по чл. 68 от КСО.

осигурителен стаж и възраст през 2012 г., 22 971 (54,5%) души са се пенсионали със смесен осигурителен стаж (с 8 348 или 26,7% по-малко от тези през 2011 г.). Лицата с трета категория труд са 19 049 (45,2%), което е с 9 192 или 32,5% по-малко от 2011 г., 118 (0,3%) лица са работили в условията на първа и втора категория труд, което представлява с 32 (37,2%) повече от 2011 г. Значителното намаление на общия брой на пенсиониращите се за осигурителен стаж и възраст се дължи на увеличението на осигурителния стаж и възраст с по 4 месеца от началото на 2012 г. за всички категории осигурени лица.

Пенсиите, отпуснати при условията на чл. 69 от КСО, са 2 829, което е с 312 (12,4%) повече в сравнение с 2011 г. Тези пенсии са 3,7% от всички новоотпуснати лични първи пенсии.

През 2012 г. 27 452 лица са получили лични пенсии за инвалидност, поради общо заболяване, чийто относителен дял е **36,0% (през 2011 г. – 29,6%)** от съвкупността на всички новоотпуснати лични първи пенсии. Ако се сравняват цифрите като абсолютни стойности, се получава **намаление с 393 (1,4%),** докато ако се сравнява относителният дял на новоотпуснатите лични инвалидни пенсии в съвкупността от всички новоотпуснати лични първи пенсии, има **увеличение с 6,4%,** дължащо се

на намалението в броя на новоотпуснатите лични пенсии за осигурителен стаж и възраст.

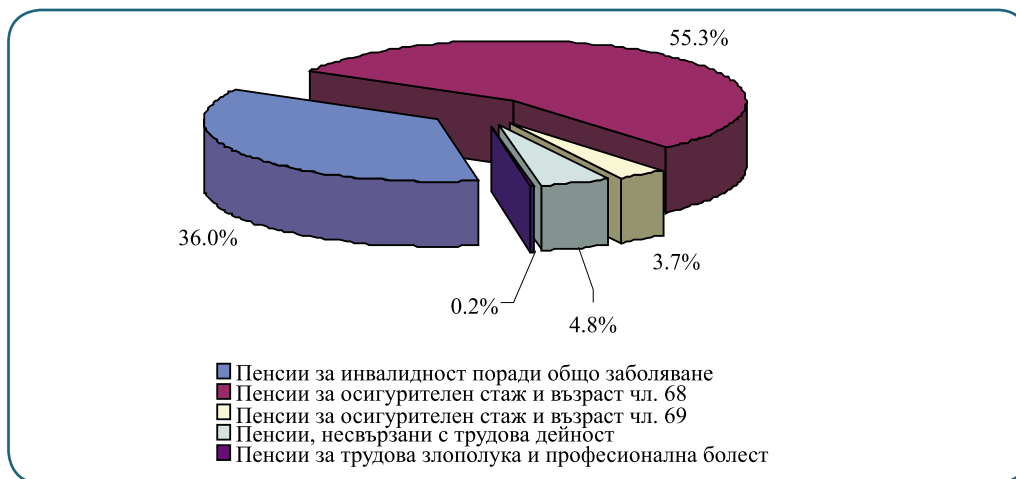
Във фонд „Пенсии, несвързани с трудова дейност“ през 2012 г. се наблюдава запазване на броя на пенсионираните се с лични пенсии на нивото през предходната година - 0,1% по-малко. Социалните пенсии за инвалидност заемат най-голям дял от изплащаните от фонда пенсии - 88,5%, докато през 2011 г. процентът е 88,8. През 2012 г. 3 255 лица са получили социални пенсии за инвалидност. Спрямо година по-рано има намаление с 200 бр. (5,8%). От фонд „Пенсии, несвързани с трудова дейност“ през 2012 г. са отпуснати още:

- 5 пенсии за военна инвалидност, които са почти три пъти по-малко на брой в сравнение с предходната година;
- 78 персонални пенсии или с 46 (37,1%) по-малко от 2011 г.;
- 342 социални пенсии за старост - с 45 (15,2%) повече от предходния период.

Броят на вторите социални пенсии за инвалидност през 2012 г. е 37 542. Наблюдава се намаление през 2012 г. спрямо броя през 2011 г. - с 555 (1,5%).

Пенсионерите с новоотпуснати лични първи пенсии за инвалидност поради трудова злополука и професионална болест през 2012 г. са 108, което е с 4 (3,8%) пенсии повече в сравнение с 2011 г.

Фиг. 2 Структура на новоотпуснатите лични първи пенсии по видове

Разпределение на пенсионерите с новоотпуснати лични пенсии през 2012 г. по възраст и осигурителен стаж

Разпределение по възраст ²

Средната възраст на пенсионираните лица през

2012 г. с лични пенсии е 56,2 г., докато през 2011 г. е била 56,9 г.

Разпределението на пенсионерите по възраст с отпуснати за пръв път лични пенсии през 2011 г. и 2012 г. е показано в Таблица 1.

²Разпределението на пенсионерите по възраст за 2011 г. е без отпуснатите пенсии по международни спогодби.

Таблица 1. Разпределение на пенсионерите по възраст с отпуснати за пръв път лични пенсии през 2011 г. и 2012 г.

ВЪЗРАСТОВИ ГРУПИ	2011 г.		2012 г.	
	ОБЩО	Процент от общия брой	ОБЩО	Процент от общия брой
ОБЩО (МЪЖЕ И ЖЕНИ)	108 255	100.0%	89 879	100.0%
до 44 г.	13 664	12.6%	13 332	14.8%
от 45 г. до 49 г.	5 581	5.2%	5 404	6.0%
от 50 г. до 54 г.	9 675	8.9%	8 928	9.9%
от 55 г. до 59 г.	23 894	22.1%	20 784	23.1%
от 60 г. до 64 г.	46 584	43.0%	33 726	37.5%
от 65 г. до 69 г.	8 273	7.6%	6 979	7.8%
от 70 г. до 74 г.	468	0.4%	573	0.6%
от 75 г. до 79 г.	70	0.1%	87	0.1%
над 80 г. и повече	46	0.04%	66	0.1%

Средната възраст на пенсионираните се през 2012 г. с лична пенсия за осигурителен стаж и възраст по чл. 68 от КСО е 61,4 г., докато през 2011 г. е била 61,3.

На Таблица 2 е показано разпределението на пенсионерите по възраст с отпуснати за пръв път лични пенсии за осигурителен стаж и възраст по чл. 68 от КСО през 2011 г. и 2012 г.

Таблица 2. Разпределение на пенсионерите по възраст с отпуснати за пръв път лични пенсии за осигурителен стаж и възраст по чл. 68 от КСО през 2011 г. и 2012 г.

ВЪЗРАСТОВИ ГРУПИ	2011 г.		2012 г.	
	ОБЩО	Процент от общия брой	ОБЩО	Процент от общия брой
ОБЩО (МЪЖЕ И ЖЕНИ)	58 655	100.0%	42 141	100.0%
до 44 г.	1	0.002%	6	0.01%
от 45 г. до 49 г.	448	0.8%	486	1.2%
от 50 г. до 54 г.	2 399	4.1%	1 873	4.4%
от 55 г. до 59 г.	7 076	12.1%	5 636	13.4%
от 60 г. до 64 г.	40 718	69.4%	27 445	65.1%
от 65 г. до 69 г.	7 846	13.4%	6 481	15.4%
от 70 г. до 74 г.	136	0.2%	165	0.4%
от 75 г. до 79 г.	25	0.04%	37	0.1%
над 80 г. и повече	6	0.01%	12	0.03%

Преди законоустановената пенсионна възраст (60 г. и 4 м. за жените и 63 г. и 4 м. за мъжете) са се пенсионирали 22,3% от новите пенсионери. Причината за това е възможността за ранно пенсиониране по § 4 от ПЗР на КСО на работещите при тежки условия на труд. За сравнение - през 2011 г. 24,4% от новите пенсионери са били под стандартната възраст за пенсиониране.

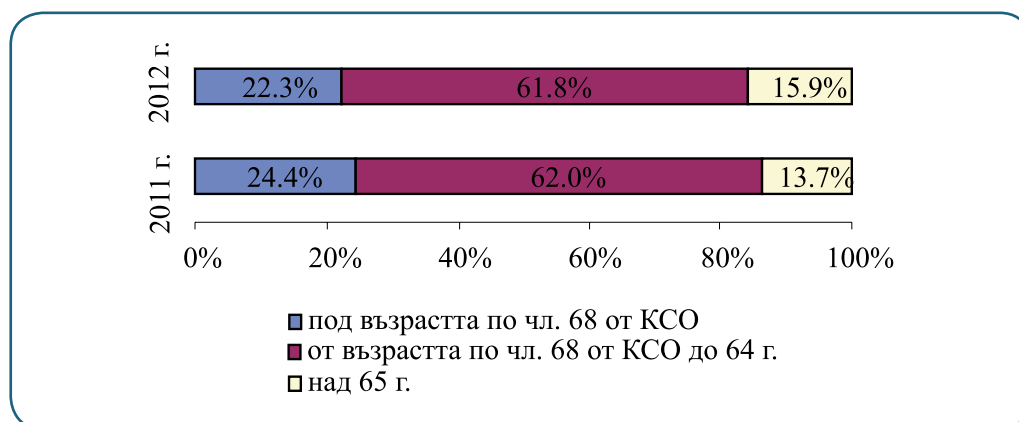
На Фиг. 3 е показано структурното разпределение на пенсионерите с отпуснати за пръв път

пенсии през 2011 г. и 2012 г. за осигурителен стаж и възраст по чл. 68 от КСО, като възрастите са разделени на следните групи:

- под възрастта по чл. 68 от КСО;
- от възрастта по чл. 68 от КСО до 64 г.;
- над 65 г.

Прави впечатление, че през 2012 г. се е увеличил относителният дял на лицата над 65-годишна възраст, които поради наличие на недостигащ стаж се пенсионирали по чл. 68, ал. 3 от КСО.

Фиг. 3 Структурно разпределение на пенсионерите с отпуснати за пръв път пенсии през 2011 г. и 2012 г. за осигурителен стаж и възраст по чл. 68 от КСО

Лицата, пенсионирани с лични пенсии по чл. 69 от КСО през 2012 г., са на средна възраст 49,7 г., докато по този показател през 2011 г. нивото е било 49,4 г.

Средната възраст на пенсионерите се през 2012 г. с лична пенсия за инвалидност поради общо

заболяване е 51,7 г., а през 2011 г. е била 51,6.

Разпределението на пенсионерите по възраст с отпуснати за пръв път пенсии през 2011 г. и 2012 г. за инвалидност поради общо заболяване е показано на Таблица 3.

Таблица 3. Разпределение на пенсионерите по възраст с отпуснати за пръв път лични пенсии през 2011 г. и 2012 г. за инвалидност поради общо заболяване

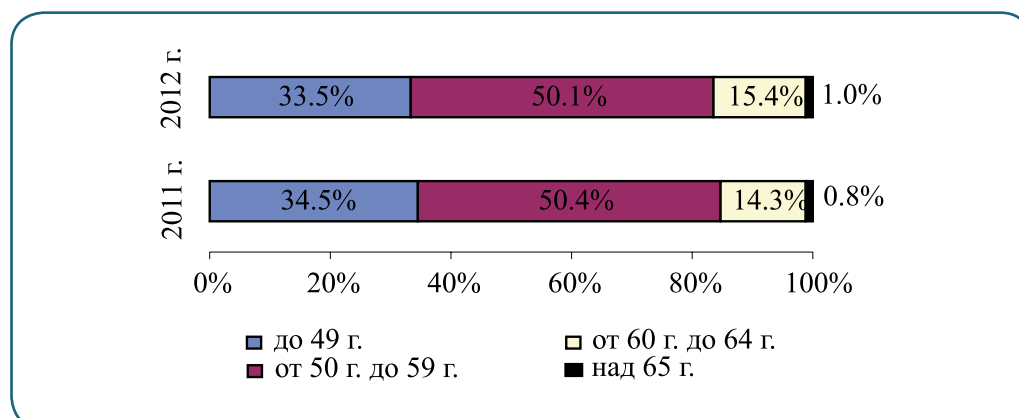
ВЪЗРАСТОВИ ГРУПИ	2011 г.		2012 г.	
	ОБЩО	Процент от общия брой	ОБЩО	Процент от общия брой
ОБЩО (МЪЖЕ И ЖЕНИ)	27 680	100.0%	27 452	100.0%
до 44 г.	5 565	20.1%	5 572	20.3%
от 45 г. до 49 г.	3 987	14.4%	3 628	13.2%
от 50 г. до 54 г.	6 401	23.1%	6 147	22.4%
от 55 г. до 59 г.	7 551	27.3%	7 595	27.7%
от 60 г. до 64 г.	3 945	14.3%	4 227	15.4%
от 65 г. до 69 г.	216	0.8%	260	0.9%
от 70 г. до 74 г.	12	0.04%	21	0.1%
от 75 г. до 79 г.	2	0.01%	1	0.004%
над 80 г. и повече	1	0.004%	1	0.004%

Както през 2011 г., така и през 2012 г. с най-висок относителен дял е групата на новите пенсионери на възраст от 50 до 59 г. (50,1% за 2012 г.). Причините за това са както в по-високата заболяемост на населението в по-високите възрастови групи, така и в желанието да се допълва доход (макар и с ниска инвалидна пенсия), продиктувано от несигурността

на икономическите условия, особено при по-възрастните заети лица.

На Фиг. 4 е показан относителният дял на пенсионерите с отпуснати за пръв път през 2011 г. и 2012 г. лични пенсии за инвалидност поради общо заболяване, като възрастите са разпределени на следните групи: до 49 г.; от 50 до 59 г.; от 60 до 64 г. и над 65 г.

Фиг. 4 Структурно разпределение на пенсионерите лица през 2011 г. и 2012 г. с лични пенсии за инвалидност поради общо заболяване

Видно е, че 83,6% от новоотпуснатите лични пенсии за инвалидност поради общо заболяване са на лица под 60-годишна възраст, като делът на тези под 50 г. е 33,5%.

Разпределение на пенсионерите по осигурителен стаж

Средният осигурителен стаж на пенсионерите с лични пенсии за осигурителен стаж и възраст по чл. 68 от КСО през 2012 г. е същият като на

пенсионерите през 2011 г. - 37,8 г. превърнат стаж към трета категория труд. В действителния трудов стаж има малко намаление - от 35,2 г. през 2011 г. на 35,0 година по-късно.

Разпределението на пенсионерите с отпуснати през 2012 г. лични първи пенсии за осигурителен стаж и възраст по чл. 68 от КСО по индивидуален коефициент, години осигурителен стаж и пол е показано в Таблица 4.

Таблица 4. Разпределение на пенсионерите с отпуснати през 2012 г. лични първи пенсии по чл. 68 от КСО по индивидуален коефициент, години осигурителен стаж и пол

N на група	ГРУПИ НА ИНДИВИДУАЛЕН КОЕФИЦИЕНТ	ОБЩО				МЪЖЕ				ЖЕНИ			
		БРОЙ	%	среден осигурителен стаж		БРОЙ	%	среден осигурителен стаж		БРОЙ	%	среден осигурителен стаж	
				превърнат	действителен			превърнат	действителен			превърнат	действителен
1	до 0,500	285	0.7%	31.1	29.4	69	0.3%	31.7	28.8	216	1.1%	30.9	29.6
2	от 0,501 до 1,000	7 357	17.5%	36.1	33.7	3 059	14.1%	37.9	34.3	4 298	21.0%	34.8	33.3
3	от 1,001 до 1,200	2 605	6.2%	37.5	34.2	1 423	6.6%	39.1	34.2	1 182	5.8%	35.5	34.1
4	от 1,201 до 1,400	1 853	4.4%	38.5	34.9	1 107	5.1%	39.9	34.9	746	3.6%	36.4	35.1
5	от 1,401 до 1,600	1 280	3.0%	39.1	35.0	812	3.7%	40.3	34.7	468	2.3%	36.9	35.4
6	от 1,601 до 1,800	894	2.1%	39.8	35.5	565	2.6%	41.4	35.6	329	1.6%	37.2	35.4
7	от 1,801 до 2,000	608	1.4%	39.9	35.6	377	1.7%	41.5	35.6	231	1.1%	37.3	35.8
8	от 2,001 до 2,500	897	2.1%	40.6	36.3	573	2.6%	42.0	36.3	324	1.6%	38.2	36.2
9	от 2,501 до 3,000	560	1.3%	41.5	37.0	376	1.7%	42.9	37.3	184	0.9%	38.7	36.5
10	от 3,001 до 4,000	423	1.0%	42.9	37.6	322	1.5%	44.2	37.6	101	0.5%	38.8	37.7
11	от 4,001 до 6,000	45	0.1%	42.2	37.8	37	0.2%	43.4	38.0	8	0.04%	36.6	36.6
12	от 6,001 до 8,000	2	0.005%	19.5	19.5	1	0.005%	15.9	16.0	1	0.005%	23.1	23.1
13	от 8,001 до 10,000												
14	над 10,00	3	0.01%	24.2	23.3	3	0.01%	24.2	23.3				
15	Без индивидуален коеф. (отпуснати на минимален размер)	25 329	60.1%	37.9	35.4	12 974	59.8%	39.4	35.5	12 355	60.4%	36.4	35.3
	О Б Щ О :	42 141	100.0%	37.8	35.0	21 698	100.0%	39.5	35.2	20 443	100.0%	36.0	34.8

Средният, превърнат осигурителен стаж на пенсионерите през 2012 г. с лични пенсии по чл. 69

от КСО е 46,2 г. (29,7 г. действителен), докато през 2011 г. е 45,9 г. превърнат и 29,4 г. действителен.

Средният осигурителен стаж на пенсиониралите се през 2012 г. с лични пенсии за инвалидност поради общо заболяване е 18,5 г., докато през 2011 г. е 18,3. Средният осигурителен стаж при лицата с намалена работоспособност над 90% е 18,8 г., при тези с намалена работоспособност от 71 до 90% е 18,9 г., а при лицата с намалена трудоспособност от 50 до 70% - 18,4 г.

Средни размери на новоотпуснатите пенсии

Първоначално пенсиите се отпускат на минимален размер, а след изчисляване на индивидуалния

коэффициент се изплаща действителния размер на пенсията. Поради тази причина информация за средните основни размери на новоотпуснатите пенсии за 2012 г. ще има в средата на 2013 г., когато и на последните новоотпуснати пенсии за 2012 г. вече ще е изчислен действителен размер. Средният основен месечен размер на новоотпуснатите лични първи пенсии към 31 декември 2011 г. е 260,71 лв., а на наследствените пенсии – 131 лв.

На Таблица 5 са показани средните основни месечни размери на новоотпуснатите пенсии към 31 декември 2011 г.

Таблица 5. Средни основни месечни размери на новоотпуснатите пенсии към 31 декември 2011 г.

Вид на пенсиите	Всичко Лева	Лични Лева	Наследствени Лева
Пенсии - общо (I + II + III)	242.37	260.71	131.00
I. Фонд "Пенсии":	247.76	267.25	131.58
А. Пенсии за трудова дейност	240.83	259.53	129.49
1. Инвалидност поради общо заболяване	172.13	194.80	120.36
2. Осигурителен стаж и възраст	283.92	289.02	170.10
3. Осигурителен стаж и възраст - ЗПЗСК	102.06		102.06
4. Инвалидност поради общо заболяване - ЗПЗСК	102.06		102.06
5. Инвалидност поради общо заболяване - СВОК	102.06		102.06
6. Осигурителен стаж и възраст - СВОК			
7. Частни занаятчии, търговци и др. - СВОК			
Б. Пенсии за лицата по чл. 69 от КСО:	487.26	532.08	206.97
1. Инвалидност поради общо заболяване	148.54		148.54
2. Осигурителен стаж и възраст	487.50	532.08	207.26
II. Фонд "Пенсии, несвързани с трудова дейност":	111.18	112.21	92.53
1. Старост (поборнически) - ЗП			
2. Военна инвалидност	109.18	127.25	102.06
3. Народни - отм.чл.28 - ЗП			
4. Народни - чл.30а - ЗП			
5. Особени заслуги			
6. Гражданска инвалидност			
7. Старост на частни земеделски стопани -ЗОО			
8. С отделен указ -ЗП			
9. Социални пенсии за инвалидност	113.89	113.89	
10. Персонални пенсии	90.77	90.77	90.77
11. Социални пенсии за старост	100.86	100.86	
III. Фонд "Трудова злополука и професионална болест":	164.13	224.76	128.58
А. Пенсии за трудова дейност	164.13	224.76	128.58
1. Инвалидност поради трудова злополука и професионална болест	164.35	224.76	128.74
2. Инвалидност поради трудова злополука и професионална болест ЗПЗСК	102.06		102.06
3. Инвалидност поради трудова злополука и професионална болест СВОК			
Б. Пенсии за лицата по чл. 69 от КСО:			
1. Инвалидност поради трудова злополука и професионална болест			

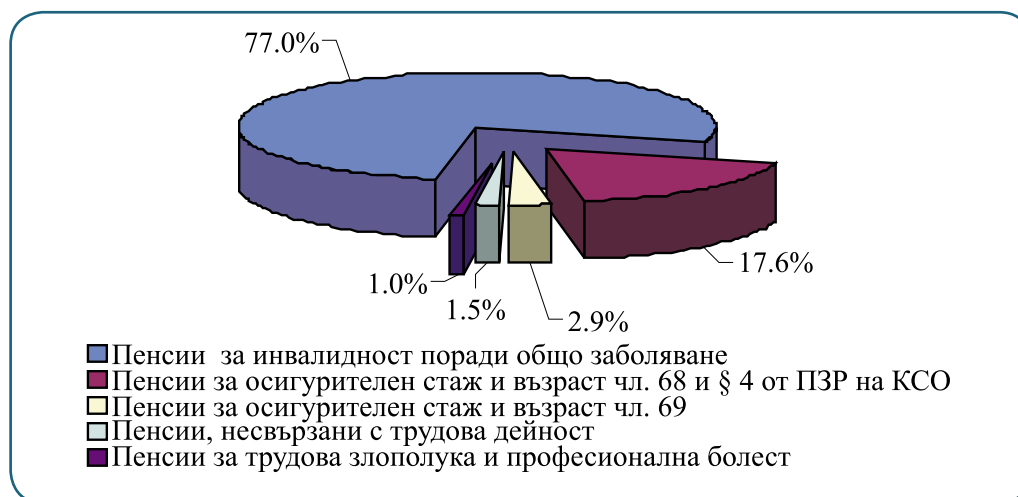
Пенсионирали се лица през 2012 г. с наследствени пенсии

1. Брой на пенсионерите се лица с наследствени пенсии през 2012 г. по вида на отпуснатата им пенсия

Броят на новоотпуснатите наследствени пенсии през 2012 г. е **13 669** (с **1 907** или **12,2 %** по-малко спрямо 2011 г.). От тях 10 531 лица са с наследствена пенсия за инвалидност поради общо заболяване (с 1 576 (13,0%) по-малко в сравнение с 2011 г.), **2**

405 са с наследствена пенсия за осигурителен стаж и възраст по чл. 68 от КСО (с 270 (10,1%) по-малко спрямо 2011 г.), **390** са с наследствена пенсия за осигурителен стаж и възраст по чл. 69 от КСО (с 10 (2,5 %) по-малко в сравнение с 2011 г.), а **130** са с наследствена пенсия от фонд “Пенсии за трудова злополука и професионална болест”, което е с 46 (26,1%) по-малко в сравнение с предходната година. Новоотпуснатите наследствени пенсии, изплащани от републиканския бюджет са **207** - с 5 по-малко (2,4%) спрямо 2011 г.

Фиг. 5 Относителен дял на новоотпуснатите наследствени първи пенсии

2. Разпределение на пенсионерите с новоотпуснати наследствени пенсии през 2012 г. по възраст

На Таблица 6 е показано разпределението на пенсионерите по възраст с отпуснати за пръв път наследствени пенсии за осигурителен стаж и възраст по чл. 68 от КСО през 2011 г. и 2012 г. Видно е, че най-голям дял сред новоотпуснатите наследствени пенсии имат пенсионерите на възраст между

55 г. и 59 г. От получаващите наследствена пенсия на тази възраст 1 284 са жени, а 47 са мъже.

На Таблица 7 е показано разпределението на пенсионерите по възраст с отпуснати за пръв път наследствени пенсии за инвалидност поради общо заболяване през 2011 г. и 2012 г. Както при пенсионерите с наследствени пенсии за осигурителен стаж и възраст, и при тези с наследствени пенсии поради инвалидност за общо заболяване най-голям процент са лицата на възраст между 55 г. и 59 г.

Таблица 6. Разпределение на пенсионерите по възраст с отпуснати за пръв път наследствени пенсии за осигурителен стаж и възраст по чл. 68 от КСО през 2011 г. и 2012 г.

ВЪЗРАСТОВИ ГРУПИ	2011 г.		2012 г.	
	ОБЩО	Процент от общия брой	ОБЩО	Процент от общия брой
ОБЩО (МЪЖЕ И ЖЕНИ)	2 614	100.0%	2 405	100.0%
до 44 г.	266	10.2%	249	10.4%
от 45 г. до 49 г.	2	0.1%	2	0.1%
от 50 г. до 54 г.			5	0.2%
от 55 г. до 59 г.	1 633	62.5%	1 331	55.3%
от 60 г. до 64 г.	561	21.5%	614	25.5%
от 65 г. до 69 г.	79	3.0%	110	4.6%
от 70 г. до 74 г.	30	1.1%	38	1.6%
от 75 г. до 79 г.	17	0.7%	23	1.0%
над 80 г. и повече	26	1.0%	33	1.4%

Таблица 7. Разпределение на пенсионерите по възраст с отпуснати за пръв път наследствени пенсии през 2011 г. и 2012 г. за инвалидност поради общо заболяване

ВЪЗРАСТОВИ ГРУПИ	2011 г.		2012 г.	
	ОБЩО	Процент от общия брой	ОБЩО	Процент от общия брой
ОБЩО (МЪЖЕ И ЖЕНИ)	12 007	100.0%	10 531	100.0%
до 44 г.	4 096	34.1%	3 936	37.4%
от 45 г. до 49 г.			1	0.01%
от 50 г. до 54 г.	2	0.02%		
от 55 г. до 59 г.	6 725	56.0%	5 334	50.7%
от 60 г. до 64 г.	1 105	9.2%	1 161	11.0%
от 65 г. до 69 г.	67	0.6%	86	0.8%
от 70 г. до 74 г.	9	0.1%	8	0.1%
от 75 г. до 79 г.	3	0.02%	4	0.04%
над 80 г. и повече			1	0.01%

АНАЛИЗ НА ТРУДОВИТЕ ЗЛОПОЛУКИ В БЪЛГАРИЯ ПРЕЗ 2010 Г.*

Сокол Силянов – държавен експерт по осигуряването, дирекция “ОКП”

Състояние на трудовия травматизъм през 2010 г.

На базата на окончателните данни за трудовите злополуки и осигурените лица за 2010 г. може да се направи следното сравнение спрямо 2009 г.:

- В териториалните поделения на Националния осигурителен институт (ТП на НОИ) са декларирано общо 3 227 злополуки, станали през 2010 г., от които 3 086 са приети за трудови. В сравнение с 2009 г. общият брой на трудовите злополуки е намалял със 128.

- Трудовите злополуки по чл. 55, ал. 1 от Кодекса за социално осигуряване (КСО) (станали на самото работно място, през време и по повод на извършваната работа и при всяка работа, извършвана в интерес на предприятието, когато са при-

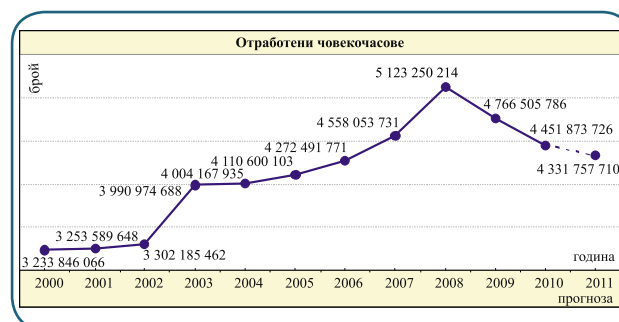
чинили неработоспособност или смърт) са 2457. Това представлява 79,62% от общия брой трудови злополуки.

- През 2010 г. смъртните трудови злополуки са общо 109, а инвалидните - 66. Спрямо предходната година общият брой на смъртните злополуки е намалял с 9, а трудовите злополуки, довели до инвалидност, са по-малко с 31.

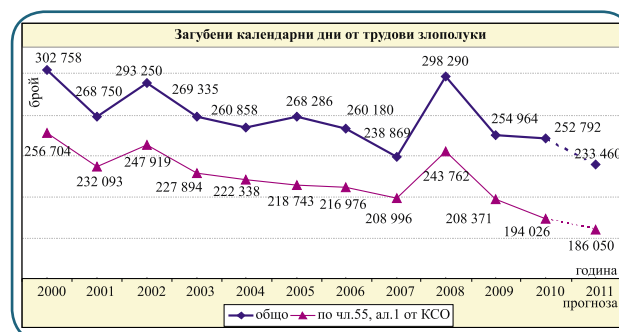
- По данни на НОИ през отчетната година средносписъчният брой на осигурените лица за осигурителните рискове “Трудова злополука” и “Професионална болест” е 2 556 799. Отработените човекочасове са 4 451 873 726. Осигурените

лица са със 139 310 души (5,16%) по-малко спрямо предходната година. Отработените човекочасове пък са намалели с 314 632 060 (6,6%).

- Годишният фонд работно време на един осигурен при 8-часов работен ден за 2008 г. е 226,53 дни, 221,0 дни за 2009 г. и 217,65 дни за 2010 г.

- Загубени са общо 252 792 календарни дни от трудови злополуки, като спрямо 2009 г. те са редуцирани с 2 372 (намалението е с 0,9%).

- Поради трудови злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО през 2010 г. са загубени 194 026 календарни дни, което представлява 76,75% от общия брой загубени календарни дни.

Стойностите на средните за страната показатели на трудовите злополуки за 2010 г. са, както следва (числата в скобите показват стойностите на пока-

зателите на трудовите злополуки само по чл. 55, ал. 1 от КСО):

- **Коефициент на честота Кч** (брой трудови злополуки на 1000 осигурени) - 1,21 (0,96);

- **Индекс на честота Ич** (брой трудови злополуки на 1 млн. отработени човекочаса) - 0,69 (0,55);

- **Коефициент на тежест Кт** (загубени календарни дни от трудови злополуки на един осигурен) - 0,099 (0,076);

- **Индекс на тежест Ит** (загубени календарни дни от трудови злополуки на 1 млн. отработени човекочаса) - 57 (44).

Конкретните стойности на показателите на трудовите злополуки общо за страната за 2010 г. спрямо 2009 г. се променят, както следва:

Кч е увеличен с 0,05 (намален с 0,01) пункта; **Кт** е увеличен с 0,004 (намален с 0,001) пункта; **Ич** и **Ит** са увеличени съответно с 0,03 пункта и 4 единици.

Разпределение на трудовите злополуки през 2010 г. по регионален признак

Разпределението на трудовите злополуки по региони показва, допуснатите в предприятията, регистрирани като осигурители в съответното ТП на НОИ.

През 2010 г. най-голям е броят (като абсолютна стойност) на трудовите злополуки в София-град (998), Варна (297), Пловдив (284), Стара Загора (181) и Бургас (134). Събрани те обхващат 61,37% от общия брой на злополуките за периода. Осигурените за трудова злополука и професионална болест лица в тези региони са 58,34% от общия брой осигурени лица. Най-малко трудови злополуки са регистрирани в ТП на НОИ в Силистра и Ямбол (по 18 случая) и във Видин, където случаите са 12.

Най-много смъртни трудови злополуки са възникнали в София-град (30), Варна, Пловдив и Русе (по 8), Стара Загора (7). По една смъртна трудова злополука е регистрирана във Враца, Кърджали, Монтана, Пазарджик, Перник, София-област, Търговище и Ямбол. През 2010 г. в ТП на НОИ във Видин, Габрово, Ловеч и Силистра няма регистрирани смъртни трудови злополуки.

Най-много злополуки, причинили инвалидност, са регистрирани във Варна и София-град (по 10), Пловдив (9) и Благоевград (5). С по една злополука са Велико Търново, Враца, Габрово, Кърджали, Кюстендил, Ловеч, Монтана, Силистра и Шумен. В седем ТП на НОИ (Видин, Разград, Сливен,

Смолян, Търговище, Хасково и Ямбол) не са регистрирани инвалидни трудови злополуки.

Сравняването на показателите на трудовите злополуки по региони показва, че през 2010 г. те са най-високи в ТП на НОИ в Смолян и Перник. Честотата и тежестта на трудовите злополуки в тези региони са между 1,7 и 1,9 пъти по-високи от средните за страната.

В други региони на страната коефициентите на честота и тежест са по-ниски от тези в Смолян и Перник, но по-високи от средните за страната. По първия показател начело на тази група са ТП на НОИ в Шумен, Русе и Варна. Първенци във втория са отново Шумен, Варна, заедно със Стара Загора.

През 2010 г. в 17 териториални поделения на НОИ общият брой на трудовите злополуки намалява спрямо предходната година. Най-значително е намалението в Пловдив (с 56), в Стара Загора (с 42) и в Габрово (с 13). Нарастване на броя на трудовите злополуки има в десет териториални поделения на НОИ. Най-голямо е то в София-град, където увеличението е с 76 злополуки. Следват Шумен с 27, Ловеч с 22 и Благоевград с 10.

Сравнението на данните за загубените календарни дни от трудови злополуки по териториални поделения, спрямо 2009 г. показва увеличение в 12 и намаляване в 16 от тях.

Разпределение на трудовите злополуки през 2010 г. по Класификацията на икономическите дейности – 2008 (КИД-2008)

Разпределението на трудовите злополуки за 2010 г. се извършва по четири йерархични равнища в сектор, раздел, група и клас на Класификацията на икономическите дейности (версия 2008), наричана за краткост КИД-2008.

Съпоставяйки показателите на трудовите злополуки по сектори на КИД-2008 спрямо общите за страната, като най-проблемен и през 2010 г. се явява сектор “Добивна промишленост”. Той отново е с най-високи показатели за честота и тежест, като те са с около 4-5 пъти по-високи от средните за страната. В сектора са работили 1,27% от осигурените лица и са допуснати 191 трудови злополуки или 6,19% от всички регистрирани случаи.

Високи са показателите на трудовите злополуки и в секторите “Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива”, “Доставяне на води, канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване”,

“Строителство” и “Транспорт, складиране и пощи”. През 2010 г. в тях са работили около 16% от осигурените лица и са допуснати общо 844 или 27,35% от всички трудови злополуки.

В сектор “Преработваща промишленост”, обхващащ 24 икономически раздела на КИД-2008, през 2010 г. са работили около 22,4% от осигурените лица и са допуснати най-много злополуки. В абсолютен брой те са 849, което е 27,5% от всички злополуки.

От разпределението на трудовите злополуки по икономически дейности (ниво раздели на КИД-2008) се вижда, че през 2010 г. най-много трудови злополуки (като абсолютен брой) са станали в “Държавно управление” (213), “Сухопътен транспорт” (186), “Хуманно здравеопазване” (162), “Образование” (149), “Строителство на съоръжения” (120), “Добив на метални руди” (116), “Производство на метални изделия без машини и оборудване” (113) и “Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива” (108). Трудовите злополуки, отчетени в тези икономически дейности, са 37,82% от общия брой.

Най-много смъртни злополуки са регистрирани в икономическите дейности “Строителство на съоръжения” (14), “Сухопътен транспорт” (9), “Специализирани строителни дейности” (8) и “Растениевъдство, животновъдство и лов; спомагателни дейности” и “Строителство на сгради” (по 7). В 47 икономически дейности не са регистрирани смъртни злополуки.

Коефициентът на честота на смъртните трудови злополуки (брой смъртни трудови злополуки на 10 000 осигурени) през 2010 г. общо за страната е 0,43. В 26 икономически дейности този коефициент е над общия за страната. Най-висок е в икономическите дейности “Възстановяване и други услуги по управление на отпадъци” (25,77), “Добив на метални руди” (5,57), “Производство на превозни средства, без автомобили” (3,55) и “Строителство на съоръжения” (2,91).

Коефициент под средния за страната има в 15 икономически дейности, като той е най-малък в “Търговия на дребно, без търговия с автомобили и мотоциклети” (0,04), “Хуманно здравеопазване” и “Производство на облекло” (по 0,09) и “Държавно управление” (0,12).

В икономически дейности “Сухопътен транспорт”, “Строителство на сгради” и “Производство на хранителни продукти” са допуснати най-голям брой злополуки, довели до инвалидност - съответно 8, 5 и 4.

При съпоставяне на данните за трудовите злополуки в съответните икономически сектори за 2009 г. и 2010 г. и при отчитане на тяхното влияние върху общите за страната показатели се налагат следните изводи:

1. Намаляване на общия брой на трудовите злополуки има в 8 икономически сектора на КИД-2008, като най-голямо е то в “Строителство” (със 100 случая), “Добивна промишленост” и “Транспорт, складиране и пощи” (с по 67 случая) и “Търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети” (с 40 случая). Увеличение се наблюдава в 12 икономически сектора, като то е най-голямо в “Строителство” (с 28 случая), “Хуманно здравеопазване и социална работа” (с 21 случая) и “Хотелиерство и ресторантьорство” и “Образование” (с по 16 случая).

2. Не се наблюдава увеличение на трудовите злополуки, довели до инвалидност. Намаление има в сектор “Преработваща промишленост”, където случаите са с 15 по-малко спрямо 2009 г. След това са “Строителство” и “Образование” със съответно 10 и 5 случая по-малко. В секторите “Хотелиерство и ресторантьорство”, “Създаване и разпространение на информация и творчески продукти, далекосъобщения”, “Финансови и застрахователни дейности”, “Операции с недвижими имоти”, “Дейности на екстериториални организации и служби” няма случаи на трудови злополуки, предизвикали инвалидност.

3. Увеличение на смъртните трудови злополуки има в секторите “Селско, горско и рибно стопанство” (с 8 случая) и “Доставяне на води, канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване” и “Транспорт, складиране и пощи” (с по 2). Намаление на смъртните злополуки се наблюдава в “Строителство” (с 9), “Търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети” (с 5), “Държавно управление” (с 3) и “Преработваща промишленост” (с 2). Няма регистрирани смъртни злополуки във “Финансови и застрахователни дейности”, “Дейности на екстериториални организации и служби” и “Образование”.

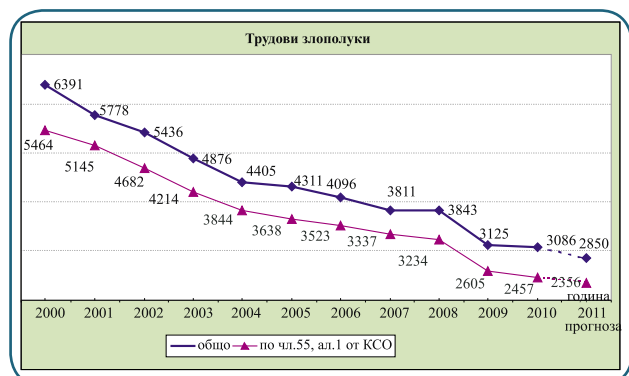
4. Общите показатели за честота (Кч; Ич) бележат най-голямо понижение в икономическите сектори “Доставяне на води, канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване” и “Операции с недвижими имоти”. Тези показатели се влошават в “Добивна промишленост”, “Селско, горско и рибно стопанство”, “Създаване и разпространение на информация и творчески продукти, далекосъобщения”, “Финансови и застрахователни дейности”, “Образование”; “Дейности на ексте-

риториални организации и служби, “Държавно управление” и “Административни и спомагателни дейности”.

5. Най-значително намаление на общите показатели за тежест (Кт; Ит) е постигнато в икономическите сектори “Операции с недвижими имоти”, “Административни и спомагателни дейности”, “Доставяне на води, канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване” и “Транспорт, складиране и пощи”. Влошаване на тези показатели се наблюдава в “Дейности на екстериториални организации и служби”, “Добивна промишленост”, “Държавно управление”, “Хуманно здравеопазване и социална работа”, “Култура, спорт и развлечения”, “Хотелиерство и ресторантьорство”, “Образование” и “Финансови и застрахователни дейности”.

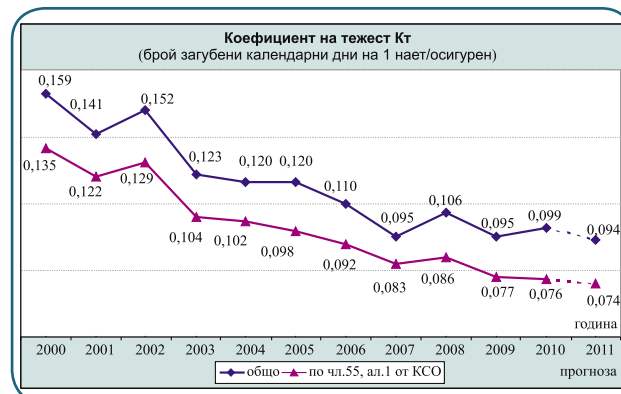
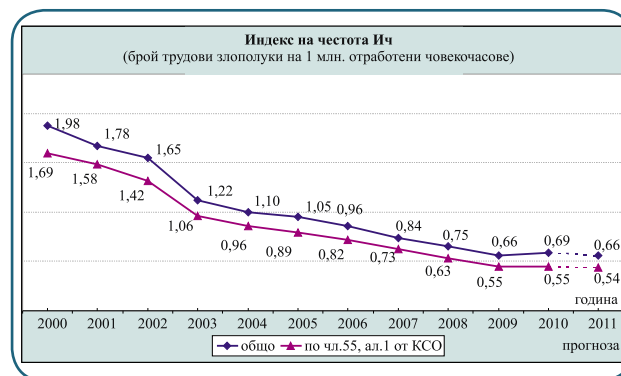
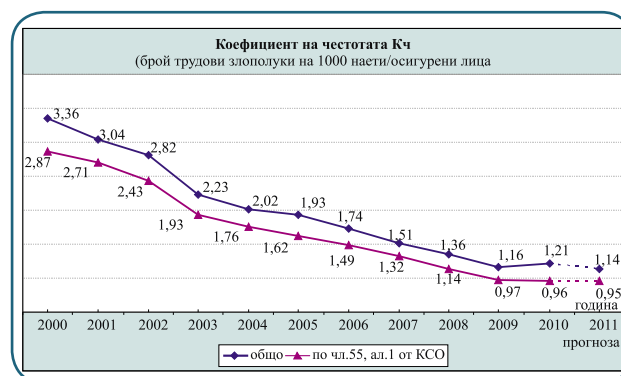
Сравнение на показателите на трудовите злополуки през периода 2000-2010 г.

Динамиката на окончателните стойности на показателите на трудовите злополуки за периода 2000-2010 г., както и на предварителните данни за 2011 г. е представена в графичен вид. Стойностите за 2011 г. са прогнозни и са изчислени на база на оперативните данни, налични в информационната система на НОИ. През 2011 г. се очаква намаление както на общия брой трудови злополуки, така и на смъртните трудови злополуки.

Показателите за честота и тежест на трудовите злополуки са изчислени и представени графично в два разреза. Първият е общо за всички трудови злополуки, а вторият – за злополуките, станали при обстоятелства, определени в чл. 55, ал. 1 от КСО.

Съпоставянето на окончателната информация за трудовите злополуки по години за периода 2006-2010 г. показва, че до 2009 г. показателите, характеризиращи трудовия травматизъм за честота и тежест, са се понижавали. През 2010 г. коефициентът на честота спрямо 2009 г. се е увеличил с 0,05 пункта, а индексът на честота - с 0,03 пункта. Коефициентът на тежест се е увеличил с 0,023, индексът на тежест - с 4.

Трудови злополуки през 2011 г.

На базата на наличните оперативни данни към 15 май 2012 г. може да се направи следната оценка на трудовия травматизъм през 2011 г.:

В Националния осигурителен институт за периода от 1 януари до 15 май 2012 г. са подадени и обработени общо 3 014 декларации за трудови злополуки. От тях признати за трудови са 2 847, от които 2 353 са станали на работното място. Смъртните трудови злополуки са 107, а довелите до инвалидност са 44. Загубените календарни дни от трудови злополуки са общо 196 734.

Разпределението на трудовите злополуки по икономически сектори показва, че най-голям е техният брой в “Преработваща промишленост”

(26,31%), в “Транспорт, складиране и пощи” (11,20%) и “Строителство” (9,52%).

Най-много смъртни трудови злополуки са станали в секторите “Преработваща промишленост” (25), “Транспорт, складиране и пощи” (22), “Строителство” (19) и “Търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети” (14).

От общо 44 трудови злополуки, довели до инвалидност, 86,36% са допуснати в секторите “Преработваща промишленост” (24), “Търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети” (6), “Транспорт, складиране и пощи” (5) и “Строителство” (3).

Разпределението на злополуките по териториални поделения на НОИ показва, че най-голям абсолютен брой трудови злополуки са регистрирани в: София-град (882), Пловдив (272), Варна (257), Стара Загора (172), Бургас (124), Велико Търново (112) и Русе (101), което представлява 67,94% от общия брой на злополуките в страната. Допуснати в тези райони смъртни трудови злополуки са 57,94% от общо регистрираните, а довелите до инвалидност са 60% от всички.

**Забележка: Окончателните статистически данни за трудовите злополуки в България, съгласно методологията на Евростат, се публикуват не по-рано от 18 месеца след края на референтната година.*

СТРУКТУРА, ФУНКЦИИ И ОБХВАТ НА ВЪТРЕШНИЯ ОДИТ В НАЦИОНАЛНИЯ ОСИГУРИТЕЛЕН ИНСТИТУТ

Михаил Младенов,
директор на дирекция “Вътрешен одит”

Функцията по вътрешен одит в Националния осигурителен институт (НОИ) се осъществява от дирекция „Вътрешен одит” (ДВО), която е създадена на 1 юни 2006 г. Директорът на дирекцията е назначен от 1 ноември 2007 г. със съгласието на министъра на финансите, съгласно Закона за вътрешен одит в публичния сектор (ЗВОПС).

От 1 юли 2012 г. основната част от служителите в НОИ, в т. ч. вътрешните одитори, бяха преназначени от трудови на служебни правоотношения. Съгласно изменения Правилник за организацията и дейността на НОИ одитните ангажименти в института се извършват от сформирани специализирани екипи в дирекция „Вътрешен одит” (екип ”Одит на пенсии”, екип “Одит на краткосрочни плащания и ревизионна дейност” и екип “Одит на финанси и управленска дейност”).

В дирекцията работят 11 сертифицирани вътрешни одитори, включително директора. За всички длъжности са утвърдени длъжностни характеристики:

Длъжност	Брой служители
Директор	1
Държавен вътрешен одитор	2
Главен вътрешен одитор	5
Старши вътрешен одитор	3
ОБЩО:	11

Дейността по вътрешен одит в НОИ е специфична и в определена степен се различава от тази в министерствата и другите организации от публичния сектор. Тя е свързана с постоянни командировки в 28-те териториални поделения на НОИ (ТП на

НОИ), които са второстепенните разпоредители с бюджетни средства. Чрез тях се разходват определящата част от контролираните от НОИ фондове. Това обстоятелство налага акцентът на вътрешния одит да бъде насочен основно към дейността на териториалните поделения.

Одитните ангажименти за даване на увереност в ТП на НОИ са насочени в четири относително самостоятелни сфери на дейност: финанси и управленска дейност, краткосрочни плащания и ревизионна дейност, пенсии и осигурителен архив. Извършват се и одитни ангажименти в дирекциите от Централното управление на НОИ, които имат методически и контролни функции, регламентирани подробно в Правилника за организацията и дейността на НОИ. В териториалните поделения на НОИ няма създадени звена за вътрешен одит.

Дейностите и процесите, които попадат в обхвата на одита, са определени на базата на оценка на риска по достатъчен брой критерии, съобразени с функционалната специфика и ролята на тези дейности за постигане целите на НОИ. Съгласно одитната стратегия, предмет на одит са всички високо и среднорискови дейности.

Изпълнение на дейността по вътрешен одит в НОИ

От 8 февруари 2007 г. дирекция “Вътрешен одит” има статут, който се актуализира периодично и се преподписва при всяка смяна на управителя на НОИ. Последната актуализация е от 1 октомври 2012 г.

В статута са определени целта, правомощията и отговорностите на вътрешния одит, както и неговата независимост.

Дирекция “Вътрешен одит” е на пряко подчинение на управителя на НОИ. Директно на него се

докладват резултатите от одитните ангажименти и дейността по вътрешен одит. Назначаването и освобождаването на директора на дирекцията става след писмено съгласие на министъра на финансите, в съответствие с чл. 21 от ЗВОПС.

Всяка година управителят на НОИ утвърждава Годишен план на дирекцията и актуализиран тригодишен Стратегически план с приложените към него одитна вселена и оценка на риска. В Стратегическия план се отразяват целите, които дирекцията планира да постигне в тригодишен период. Целите се определят в съответствие със Стратегическите цели на НОИ. Към Годишния план са приложени плана за обучение на одиторите и графици за провеждане на одитните ангажименти. На основание на утвърдения Годишен план, директорът на дирекцията одобрява одитен план и работна програма за всеки конкретен одитен ангажимент. В графици на одитните ангажименти се посочват накратко целите и обхватът им.

Изпълнението на плана за обучение е задължение на директора на дирекцията. Основно обучението се правят от Института на вътрешните одитори в България и Министерство на финансите.

Стандартната продължителност на проверките на място в териториалните поделения на НОИ от одиторските екипи е 10 работни дни. През този период подробно се коментират с одитираните структури всички констатации (положителни и отрицателни). Предмет на одит и задълбочен коментар във всички ангажименти е адекватността на системите за финансово управление и контрол. В одитните доклади задължително се отразяват добрите практики.

Предварителните доклади се изпращат на ръководителите на одитираните структури, които в рамките на 7 дни дават становище за съгласие или несъгласие с констатациите и препоръките. Проверките, извършвани на място, започват с встъпителна среща и завършват със заключителна такава.

Като цяло основната задача на вътрешния одит е с дейността си структурата да подпомага процесите в организацията, за да може тя да изпълни целите си. На практика това означава вътрешният одит да бъде ефективен.

В НОИ одитната дейност е организирана така, че във всяко едно териториално поделение се извършва одит на всеки 3 - 4 години.

Одитният процес в дирекция "Вътрешен одит" е организиран и се извършва на базата на утвърдени от директора на дирекцията регламенти. Въведени са 6 вътрешни правила, които ежегодно се преглеж-

дат и при необходимост се актуализират.

Една от основните задачи на дирекцията е оценка и подпомагане на процеса по управление на риска.

Одитните ангажименти за даване на увереност приключват с окончателни одитни доклади, в които се прилагат планове за действие, изготвени от ръководителите на одитираните структури. След всеки приключил одитен ангажимент се съставя одитно досие, съдържащо различни документи и одитни доказателства. В съответствие с вътрешните правила на дирекцията, директорът и всеки един от екипите съхраняват и поддържат постоянни досиета.

Окончателните одитни доклади се докладват на управителя на НОИ. С тях се запознават и другите ръководители на структури в Централно управление на НОИ, които методически ръководят и контролират одитираните дейности.

Дейността по вътрешния одит в НОИ (в.т.ч. адекватността на ресурсите) се докладва на управителя два пъти в годината - чрез междинен доклад за полугодieto и чрез годишен доклад. Годишните доклади се изпращат на министъра на финансите в определените срокове и съдържат всички елементи, регламентирани в ЗВОПС и в указанията, дадени от Министерство на финансите.

В Националния осигурителен институт е въведен общ регистър на препоръките. Информацията от дадените препоръки от вътрешния одит се нанася редовно в приложение към регистъра.

Дирекция „Вътрешен одит“ подпомага дейността и процесите в НОИ не само чрез извършване на планови одитни ангажименти за даване на увереност, но и чрез различни форми на консултиране. Извършват се официални и неофициални ангажименти за консултиране, подробно описани в статута.

Стратегия по проследяване изпълнението на препоръките

В дирекция "Вътрешен одит" има разработена ефективна система за проследяване изпълнението на дадените препоръки. Извършва се по два начина, които са подробно регламентирани във вътрешните правила на дирекцията:

1. Одитните ангажименти за проследяване изпълнението на препоръките се осъществяват чрез кореспонденция с ръководството на одитираната единица. Информацията се документира в таблици, които се утвърждават от директора на дирекцията.

2. Проследяването се извършва и чрез одитен ан-

гажимент с посещение на място в случаите, когато:

- констатираните грешки и недостатъци са съществени;
- получената писмена информация за планираните и предприети действия не дава достатъчно ниво на увереност, че мерките са адекватни и навременни и/или са налице индикатори, че последващите действия не са довели или не биха могли да доведат до очакваните резултати.

В тези случаи одитният ангажимент завършва с доклад.

Във всеки екип на дирекцията редовно се попълва на електронен вид таблица по стандарт 250 – “Мониторинг на напредъка”. В нея се нанася информация за дадените препоръки по всеки ангажимент, направените съществени положителни и отрицателни констатации и препоръки и др.

Програма за осигуряване на качество на вътрешния одит и външно оценяване

От 1 август 2008 г. е в сила разработената Програма за осигуряване качеството и усъвършенстването на одитната дейност, която включва текущи и периодични прегледи и външни оценки. В съответствие с Програмата директорът на дирекцията упражнява текущ надзор:

- върху работата по ангажимента, осъществяван чрез непрекъснат процес на текущо наблюдение по изпълнението на всички етапи на одитните ангажименти;
- преглед на изпълнението на одитните анга-

жименти след съставяне на одитните доклади и изготвяне на контролен лист;

- текущи прегледи на основни планови показатели, които се отразяват ежемесечно в таблица - изпълнение на годишния план за обучение на одиторите; усвояване на ефективния фонд “Работно време”, съгласно годишния план за дейността; изпълнение на годишните графици за провеждане на одитните ангажименти; спазване на сроковете за приключване на одитните ангажименти.

- преценка на качеството на одитната дейност чрез анализ на информация от формални и неформални източници;

- попълване на ”формуляр за обратна връзка” от ръководителите на одитираните структури.

Периодичните прегледи се извършват всяка година от директора на дирекцията и вътрешните одитори и те включват:

- самооценка
- преглед на статута
- преглед на вътрешните правила в дирекцията

В съответствие със ЗВОПС и Стандартите за вътрешен одит в публичния сектор, както и в изпълнение на Годишния план на дирекцията, в началото на 2011 г. беше извършена първата външна оценка на качеството на одитната дейност в НОИ. За дейността на дирекция „Вътрешен одит”, външните оценители от Министерство на финансите дадоха най-високата степен на оценка - „**Работи в съответствие**”.

На фокус

СТОЛИЧНО УПРАВЛЕНИЕ “СОЦИАЛНО ОСИГУРЯВАНЕ” (СУСО) – ОРГАНИЗАЦИЯ НА ДЕЙНОСТТА И ПОСТИГНАТИ РЕЗУЛТАТИ ПРЕЗ 2012 Г.

Теодор Василев – директор на Столично управление “Социално осигуряване”

Столично управление “Социално осигуряване” (СУСО) е най-голямото териториално поделение на Националния осигурителен институт (НОИ) в страната. Чрез него институцията реализира на територията на София-град цялостната си дейност по прилагането на определената в съответните нормативни документи държавна политика в сферата на социалното осигуряване. Обхватът на институционалните задължения на СУСО е определен от чл. 24 на Правилника за организацията и дейността на НОИ. В него са разписани основните организационни, изпълнителски и контролни функции на всички териториални поделения на НОИ. Те включват както дейности, произтичащи от определянето и реализирането на правото за получаване на пенсии и обезщетения, така и контролни функции върху адекватността и законността на реализираните разходи от всички фондове на държавното обществено осигуряване (ДОО).

Структура

Структурната специфика на СУСО се основава на факта, че на територията на София-град са регистрирани и развиват дейност голяма част от осигурителите в Република България. Това предопределя не само значителните количествени параметри на извършваната дейност, но и оказва съществено влияние върху организационната структура на териториалното поделение. Ето защо функционално тази регионална структура на НОИ е без аналог сред другите, съществуващи в страната.

Организацията по реализация на дейността в СУСО е разпределена в общо четири дирекции, като две от тях са част от общата администрация, а други две се занимават с фактическото изпълнение на заложените в чл. 24 на Правилника за организа-

цията и дейността на НОИ задължения. В общата администрация попадат дирекциите “Човешки ресурси, административно, правно и информационно обслужване” и “Финансово-счетоводна дейност”. Конкретните задължения, попадащи в обсега на всяка една от тях, са разпределени между три отдела (за всяка дирекция), които са обособени в зависимост от тематичната насоченост на извършваните дейности. Дирекциите от специализираната администрация представляват основните функционални направления на дейността в СУСО, като едната отговаря за администрирането на правата и задълженията по отношение на пенсиите, а другата – по отношение на краткосрочните обезщетения. В първата (“Пенсии”) са включени общо 3 отдела и 10 сектора, а във втората (“Краткосрочни плащания и контрол”) – 4 отдела и 6 сектора.

В структурите на СУСО работят общо 474 души, разпределени в зависимост от съществуващата работна натовареност на звената и обективната нужда от човешки ресурс в тях. Най-много слу-

жители са съсредоточени в двете специализирани дирекции, като броят им е съответно 207 (дирекция „Пенсии“) и 186 (дирекция “Краткосрочни плащания и контрол”). В другите две административни структури бройките са значително по-малко. За административната дейност на СУСО отговарят 39 служители, а с финансовите и счетоводните въпроси се занимават 29. На директно подчинение на директора на териториалното поделение са членовете на медицинската комисия и финансовият контролор (общо 12 служители).

От гледна точка на заеманата длъжност най-голям е броят на служителите на СУСО на позициите “специалист” и “експерт по осигуряването” – съответно 122 и 73. След тях се нареждат старшите експерти по осигуряването, които наброяват 55 души. Анализът на работната среда по признак “образователен ценз” показва, че поради спецификата на изпълняваните работни задачи съотношението между служителите със средно и с висше образование е две към едно в полза на средните. Те са 66,15% от всички работещи, докато процентът на висшистите е 33,85%. Цифрите показват още, че преобладаващата част от персонала на СУСО е от женски пол. Мъжете представляват 13,63% от всички служители.

По отношение на времето, прекарано като служители на институцията, най-много от работещите са с до 5 години трудов стаж в нея. Това са 62,15% от общия брой служители. Други 30,55% са част от екипа на СУСО от 5 до 15 години. Между 15 и 20 години стаж в системата са постигнали 3,08%, а над 20 години стаж имат 4,18%.

Финансови резултати за 2012 г.

Отчитането на приходите и разходите в СУСО е организирано в съответствие с утвърдената от НОИ счетоводна политика, на база на която се прилага и тази на самото териториално поделение, като и двете са съобразени със Закона за счетоводството (ЗС) и съществуващата нормативна уредба. Създадена е Система за финансово управление и контрол (СФУК), а като нейни елементи - работни инструкции, разработени по видове дейности.

През 2012 г. са събрани средства по начислени дългове, по направления, както следва:

- по Ревизионен акт по чл. 110 от КСО - 217 329 лв., от които главница 124 025 лв. и лихви 93 304 лв.
- наказателни постановления – 21 550 лв.
- разпореждания по чл. 114 от КСО (Парични обезщетения за временна неработоспособност)

– 406 252 лв., от които главница 373 954 лв. и лихви 32 298 лв.

- разпореждания по чл. 114 от КСО (Парични обезщетения за безработица) - 386 740 лв., от които 360 569 лв. главница и 26 171 лв. лихви

- разпореждания по чл. 98, ал. 2 и чл. 114, ал. 5 от КСО – 267 704 лв., в това число: главница 200 101 лв. и лихви 67 603 лв.

За периода 1 януари – 31 декември 2012 г. са изплатени пенсии в размер на 1 336 546 220 лв., от които:

- от фонд “Пенсии” - 1 275 889 119 лв.
- от фонд “Пенсии, несвързани с трудовата дейност” - 55 483 568 лв.
- от фонд “Трудова злополука и професионална болест” - 5 173 533 лв.

През 2012 г. по дейността за профилактика и рехабилитация са сключени договори с 14 юридически лица за общо 47 изпълнители, като за целия период са обслужени 5 535 осигурени лица и са изплатени парични помощи в размер общо на 2 142 344 лв. Разпределението им по фондове е следното:

- от фонд “Общо заболяване и майчинство” - 2 038 239 лв.;
- от фонд “ТЗПБ” (по чл. 55, ал. 1 и 2 от КСО) - 815 лв.
- от фонд “Пенсии” – 103 290 лв.

В касата на СУСО за периода са обслужени 17 739 клиенти, които са внесли суми по Тарифата на НОИ, както и по надвзети обезщетения и помощи, разпореждания и т.н. в общ размер от 555 190 лв.

Действащата система за финансово управление и контрол гарантира много добър предварителен

контрол и укрепване на финансовата и бюджетната дисциплина. За периода е извършена проверка на около 19 000 бр. документи. На базата на това са издадени 2 241 бр. контролни листа за извършване на разход и 25 бр. контролни листа за поемане на задължения.

През 2012 г са проведени 5 процедури по реда на Закона за обществените поръчки (ЗОП) и една при условията на чл. 2, ал. 1, т. 2 от Наредбата за възлагане на малки обществени поръчки (НВМОП).

Отчет за дейността

Дирекция “Краткосрочни плащания и контрол”

Служителите в дирекция “Краткосрочни плащания и контрол” наброяват общо 186 души. Разпределението на длъжностите в дирекцията и отделите е осъществено в съответствие с нужния професионален и кадрови потенциал във всяка една от структурите им. Сред служителите най-голям е дялът на тези на длъжност “специалист”. Те са 77 или около 41,4% от общия персонал на дирекцията. По численост сред първите три в списъка попадат още “старши инспектор по осигуряването” и “старши експерт по осигуряването”, като съответно 32 (17,20%) и 22 (11,83%) служители са с този ранг.

В зависимост от спецификата на своята трудова характеристика, служителите в дирекция “Краткосрочни плащания и контрол” изпълняват дейността по администриране на вменените на структурата задължения в няколко основни направления. През 2012 г. в СУСО са приети и обработени общо 1360 бр. декларации за трудови злополуки. Признатите трудови злополуки (по чл. 55, ал. 1 и по ал. 2 от КСО) са 1 352, като 35 от тях са завършили със смърт. Средно през цялата година в териториалното поделение са регистрирани 28 646 лица с право на обезщетение за безработица, като средно на месец те са 2 387. Общият брой на изплатените обезщетения за безработица е 194 691 бр., което прави средно по около 16 224 на месец. Общата сума на изплатените обезщетения за безработица възлиза на 66 575 589,59 лв., а средният размер на обезщетението - на 341,96 лв.

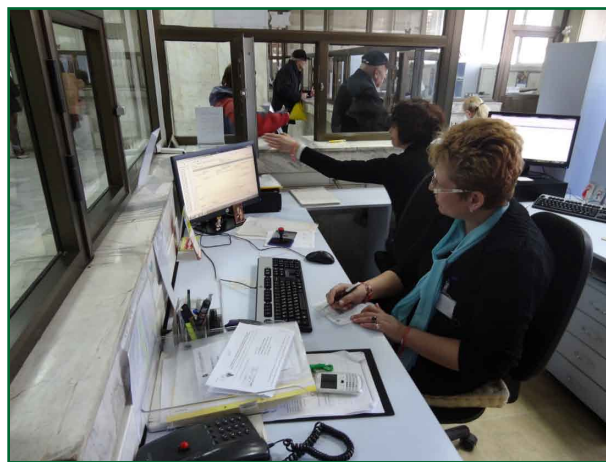
По отношение на обезщетенията за временна неспособност данните показват, че общият брой на изплатените от СУСО обезщетения през 2012 г. е 1 038 817 бр. Сумата, изплатена по тях, е 262 018 622,73 лв., а средният им размер е 252,23 лв.

Дирекция “Пенсии”

В структурата на дирекция “Пенсии” в СУСО

най-значителен е броят на служителите на длъжност “експерт по осигуряването”. На тази позиция са 64 от общо 205-членния състав на дирекцията или 31,22% от работещите в нея. На второ място са главните специалисти, които са 55 (26,83%), а на трето са специалистите с 40 представители (19,51%).

Изпълнявайки своите задължения по прилагането на пенсионното законодателство, през 2012 г. служителите в дирекцията са разгледали общо 110 627 бр. преписки и са консултирали по пенсионни въпроси 254 325 лица. Средномесечният брой на пенсионерите, на които СУСО изплаща пенсии, е 341 126, а броят на изплатените средно на месец пенсии е 458 452. За дванадесет месеца екипът на дирекция “Пенсии” е приел общо 26 428 заявления за отпускане на пенсия, от които 24 340 за лични и 2 088 за наследствени пенсии. Броят на заявленията за изменение на вече отпусната пенсия е 37 244. Новоотпуснатите пенсии в СУСО през 2012 г. са 20 764, а прекратените или спрените - 18 163. Общият брой на разгледаните решения на ТЕЛК за периода 1 януари – 31 декември 2012 г. е 29 392.

Издадени са 350 разпореждания за неправилно получени пенсии по вина на гражданите, като надвзетата сума възлиза на 693 520,62 лв. Общият размер на възстановените през 2012 г. суми, вследствие на неправилно получени пенсии, е 149 511,32 лв.

Най-често срещаните причини за възникване на подобен род начети могат да бъдат обособени в няколко групи:

- некоректно попълнени декларации от страна на лицата;
- укриване на положен осигурителен стаж;
- неспазване на чл. 14 от Наредбата за пенсията и осигурителния стаж – лицата не съобщават за настъпили обстоятелства, които водят до спиране

и/или прекратяване на пенсията.

- през 2012 г. бяха проверени всички лица, които получават наследствени пенсии и добавки от починал съпруг и за които има данни, че имат сключен брак. По тази причина броят на надвзетите по вина на пенсионери пенсии и надвзетата сума са по-високи.

Отдел "Правен"

За периода 1 януари - 31 декември 2012 г. в деловодството на отдел "Правен" в СУСО са постъпили общо 1 056 бр. жалби от физически и юридически лица по реда на чл. 117 от КСО, от които:

- по обжалвани актове на дирекция "Краткосрочни плащания и контрол" - 386 бр.;
- по обжалвани актове на дирекция "Пенсии" - 670 бр.

Общият брой на постановените от директора на СУСО решения по чл. 117, ал. 3 от КСО е 836 бр., от които:

- по обжалвани актове на дирекция "Краткосрочни плащания и контрол" - 386 бр.;
- по обжалвани актове на дирекция "Пенсии" - 450 бр.

Определенията, постановени по недопустими жалби са 74 бр.

Жалбите, по които директорът на СУСО не се е произнесъл с административен акт, са 220 бр. По тези жалби длъжностното лице по пенсионно осигуряване се е произнесло с разпореждане поради наличие на някое от основанията за преразглеждане на постановеното разпореждане по реда на чл. 99 от КСО. Процентът на жалбите, по които

се е произнесло длъжностното лице по пенсионно осигуряване е 33% (220 от общо 670 бр.).

Решенията на директора, с които се оставя в сила разпореждането на длъжностното лице по пенсионно осигуряване, са 390, броя (87%), а с 60 решения директорът отменя разпореждането. Преобладаващата част от отменените разпореждания (62%) са по повод опрощаване на надвзета пенсия за периода извън давностния срок.

Най-честата причина за депозиране на жалби от страна на лицата са основно в две направления:

1. обжалване на актове на дирекция "Краткосрочни плащания и контрол". При този вид жалби причините са разнородни, но засягат най-вече правото (в 50% от случаите), размера, периода на изплащане и първоначалната дата на отпускане на паричните обезщетения от държавното обществено осигуряване (в 30% от случаите). По-малко са жалбите, депозирани против ревизионни актове за начет на контролните органи, задължителни предписания и наказателни постановления (в 20% от случаите).

2. обжалване на актове на дирекция "Пенсии". Причините за обжалване са следните:

- неоснователни в основната си част претенции от страна на лицата по повод на:
 - определения размер пенсия;
 - изчисления осигурителен доход;
 - зачетения осигурителен стаж;
 - зачитане на категорията на положения от лицето осигурителен стаж;
 - определената начална дата на пенсията.
- възстановяване на надвзета пенсия;
- други.

СПОГОДБА МЕЖДУ РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ И РЕПУБЛИКА СЪРБИЯ ЗА СОЦИАЛНА СИГУРНОСТ – ОБХВАТ И ОСНОВНИ ПАРАМЕТРИ

Дорина Марчева – главен експерт по осигуряването, дирекция “ЕРМД”

От 1 февруари 2013 г. са в сила Спогодбата между Република България и Република Сърбия за социална сигурност и Административното споразумение за нейното прилагане.

Спогодбата се основава на общоприетите европейски принципи на социалното осигуряване:

- еднакво третиране на гражданите на двете страни;
- еднакво третиране на факти;
- приложимо законодателство само на едната договаряща държава, относно задължението за осигуряване;
- сумиране на осигурителни периоди;
- износ на обезщетения.

Персоналният обхват на Спогодбата включва лицата, за които се прилага или се е прилагало законодателството на едната или и на двете договарящи държави, както и други лица, чиито права произтичат от правата на посочените лица.

По отношение на България, материалният обхват на спогодбата включва българското законодателство, отнасящо се до:

- медицинските услуги извън обхвата на задължителното здравно осигуряване;
- медицинската помощ в обхвата на задължителното здравно осигуряване;
- държавното обществено осигуряване за временна неработоспособност, майчинство, старост, инвалидност, трудова злополука, професионална болест, безработица и смърт;
- семейните помощи за деца.

При прилагането на законодателствата на договарящите държави се прилага установеният в чл. 4 от Спогодбата принцип за еднакво третиране. Това означава, че договарящите държави не могат да ограничат ползването на включените в материалния

обхват на спогодбата услуги, помощи, обезщетения и пенсии само до собствените си граждани.

Спазвайки принципа за еднакво третиране на фактите, предвиден в чл. 5 от Спогодбата, институциите на едната договаряща държава са длъжни да вземат предвид фактите или събитията, настъпили на територията на другата договаряща държава, все едно, че са настъпили на територията на първата държава, ако тези факти или събития влияят на правото на обезщетение.

Въз основа на установения в чл. 6 от Спогодбата принцип за износ на обезщетения, пенсиите и паричните обезщетения, отпуснати по условията на българското законодателство и включени в материалния обхват на договора, заедно с всички добавки към тях или еднократни допълнителни плащания, подлежат на изплащане на територията на Република Сърбия, ако заинтересованото лице се установи за постоянно местожителство там. Не подлежат на износ отпуснатите по условията на българското законодателство парични обезщетения за безработица, помощи при смърт и семейните помощи за деца.

В чл. 7, чл. 8, чл. 9 и чл. 10 от Спогодбата са уредени правилата за определяне на приложимото по отношение на осигурените лица законодателство. Основният принцип е, че лицата подлежат на осигуряване, съгласно правните разпоредби на договарящата страна, на чиято територия те упражняват трудова дейност. Това правило важи и в случаите, когато местожителството на работещия или седалището на работодателя се намират на територията на другата договаряща държава. Изключенията от общото правило са установени в чл. 8, чл. 9 и чл. 10 от Спогодбата.

В Част III от Спогодбата са включени специални разпоредби, отнасящи се до различните видове обезщетения, включени в нейния материален обхват:

1. Парични обезщетения при временна неработоспособност и майчинство

В чл. 11 от Спогодбата е регламентирано сумирането на осигурителните периоди, придобити в двете договарящи държави, когато прилаганото от компетентната институция законодателство поставя правото на обезщетение при временна неработоспособност и майчинство и/или неговата продължителност в зависимост от придобиването на определени осигурителни периоди.

2. Парични обезщетения в случай на трудова злополука или професионална болест

Съгласно чл. 19, ал. 1 от Спогодбата паричните обезщетения в случай на трудова злополука или професионална болест се отпускат и изплащат от договарящата държава, по чието законодателство е било осигурено лицето по време на настъпване на трудовата злополука или по времето, когато за последен път е извършвало дейността, вследствие на която е възникнала професионалната болест.

3. Пенсии за осигурителен стаж и възраст, пенсии за инвалидност и наследствени пенсии

В чл. 20, чл. 22 и чл. 23 от Спогодбата са уредени хипотезите за преценка на правото и за изчисляване размера на пенсия в зависимост от това, дали осигурителните периоди, придобити съгласно законодателството на компетентната институция, са или не са достатъчни, за да възникне право на пенсия:

- Ако по условията на законодателството на едната договаряща държава правото на пенсия може да възникне и без сумиране на осигурителни периоди, компетентната институция на тази държава изчислява обезщетението, като взема предвид само придобитите съгласно нейното законодателство осигурителни периоди;

- Когато лицето има право на пенсия само при прилагане сумирането на осигурителни периоди, компетентната институция изчислява размера на пенсията, както следва:

- изчислява се теоретичен размер на пенсията, на която лицето би имало право, ако всички осигурителни периоди са придобити съгласно прилаганото от компетентната институция законодателство;

- на базата на т.н. “теоретичен размер” се изчислява действителният размер на пенсията, въз основа на съотношението между осигурителните периоди, придобити само по законодателството на компетентната институция, и всички осигурителни периоди, които се взимат предвид при изчисляване на пенсията.

Всяка държава отпуска и изплаща пенсии за придобитите съгласно собственото си законодателство осигурителни периоди, и за дохода, върху който са внесени осигурителни вноски в нейното обществено осигуряване.

4. Помощ при смърт

Преценката правото на помощ при смърт се извършва по законодателството на договарящата държава, на чиято територия починалото лице е пребивавало към момента на смъртта.

5. Парично обезщетение за безработица

Спогодбата предвижда възможност при определяне на продължителността и размера на паричното обезщетение за безработица да бъдат сумирани осигурителните периоди, придобити съгласно законодателството на двете договарящи държави, при условие, че те не съвпадат.

Всички видове документи, писмени заявления, жалби и удостоверения, предоставяни при прилагане на Спогодбата, не подлежат на легализация.

Спогодбата не поражда претенции за обезщетения за период преди нейното влизане в сила. При преценка правото на обезщетения и пенсия по Спогодбата, се взимат предвид и осигурителни периоди, придобити съгласно законодателството на двете договарящи държави преди нейното влизане в сила.

BeGIN - БЪЛГАРО-ГЕРМАНСКА ИНФОРМАЦИОННА МРЕЖА ЗА МОБИЛНОСТ И СОЦИАЛНО-ОСИГУРИТЕЛНИ ПРАВА

В началото на 2013 г. стартира проектът **BeGIN**, реализиран по договор № VS/2012/0359 с Европейската комисия. Проектът обхваща изграждането и популяризирането на обща Българо–Германска информационна мрежа за мобилност и социално-осигурителни права (Bulgarian–German Information Networks for Mobility and Social Security Rights). Основната цел, поставена пред инициативата, е увеличаване на обществената осведоменост относно преноса на социално-осигурителни права в Европейския съюз, като фокусът е специално насочен върху осведомеността на българските граждани. Основната целева група сред тях са най-вече работниците-мигранти в Германия.

Националният осигурителен институт (НОИ) е асоцииран проектен партньор на инициативата, заедно с **Deutsche Rentenversicherung Bund (DRB) – Германия**. Двете институции оформят групата на асоциираните публични институции, координиращи социално-осигурителните системи в България и Германия.

Основните проектни партньори в BeGIN са **Конфедерацията на труда “Подкрепа”**, която като една от водещите български синдикални организации е проектният промоутър; **Arbeit und Leben Hamburg (ALH)**, като част от 50-годишната немска организация за обучение на възрастни, менажирана от Немската синдикална конфедерация (DGB), общини и Volkshochschulen, както и **Фондация на бизнеса за образованието** – българска неправителствена организация, лидер в областта на подкрепата на ученето през целия живот и кариерно консултиране в България.

За да бъдат постигнати поставените от проекта цели, партньорството между всички организации включва определен набор от дейности:

1. Ще се даде начало на интернет платформа, предлагаща актуална, синхронизирана и практична информация за преносимостта на социално-осигурителни права, права и задължения на мобилните работници в Германия, информационни материали

и полезни съвети, както и възможности за координирана експертна подкрепа от български и немски експерти;

2. Ще се свърже съществуващата информационна мрежа на КТ „Подкрепа” в България с тази на Arbeit und Leben в Германия. **Двустранната Българо–Германска информационна мрежа** ще предлага на място и онлайн информация на български мигранти в Германия – преди, по време и след тяхната мобилност. Транснационалната мрежа от експерти ще сътрудничи посредством интернет платформата в доставянето на навременна и адекватна информация, чрез индивидуални консултации, публикуване на статии, чрез интернет форум с често задавани въпроси и др.;

3. Ще се проведе превантивна информационна кампания сред български работници с голям потенциал за мобилност. Тя ще се фокусира върху предоставянето на предварителна информация относно законовите процедури и изисквания, касаещи социално-осигурителните системи в Германия и преноса на права на работещите там българи при завръщането им в България, с оглед осигуряването на активно отговорно европейско гражданство.

В кампанията се предвижда да се използва разнообразен набор от източници на информация – интернет платформа, страница във Facebook и публични събития. Ще бъдат организирани информационни дни в 7 български града, както и медийно събитие в Германия. Предвидено е и разпространение на информационни брошури, филми и т.н.

Експерти от публичните институционални партньори ще бъдат включени активно в конференции, обучения и обмяна на опит, като периодично ще предоставят и актуална информация относно новостите в социално-осигурителното законодателство в съответната страна и процедурите, касаещи преноса на тези права.

Проектът Bulgarian–German Information Networks for Mobility and Social Security Rights (BeGIN) е с продължителност до 1 декември 2013 г.

РАЗШИРЯВАНЕ НА ОБХВАТА НА СОЦИАЛНОТО ОСИГУРЯВАНЕ: ДОСТИГАНЕ ДО САМОСТОЯТЕЛНО ЗАЕТИТЕ ЛИЦА

Източник: Международната асоциация за социална сигурност (www.issa.int)

Разширяването на ефективния обхват за подобряване достъпа до обезщетения е основната цел на системите за социална сигурност в повечето региони на света. Но обхващането на самостоятелно заетите лица - както в светлата част, така и в сивия сектор на икономиката, винаги е било предизвикателство, а в много страни дори затруднява усилията за по-нататъшно разширяване на покритието. В резултат на все по-фрагментираните пазари на труда и тъй като променливите и кратки периоди на заетост стават типични, обхващането на тези работници остава все по-трудно.

Тези предизвикателства водят до това, че системите за социална сигурност трябва да бъдат все по-иновативни, за да гарантират, че политиката и предприетите административни мерки ще са ефективни и подходящи. Някои от тези мерки са обобщени в неотдавнашната публикация на МАСО - *“Наръчник за разширяването на обхвата на социалното осигуряване за самостоятелно заетите лица.”*

Кои са самостоятелно заетите лица?

Видът и броят на самостоятелно заетите лица варира значително в зависимост от страната, в която живеят. Докато в някои страни тенденцията при тези лица е те да бъдат малко на брой и да се трудят в регулирания формален сектор, в много региони те са по-многобройни и често работят в неформалния сектор, като в много случаи са с малка или никаква социална защита. Въпреки широката вариативност на ситуациите, съществуват редица прилики между всички самостоятелно заети (в това число и променливи и негарантирани доходи или липса на работодател), което означава, че потенциалните мерки за увеличаване на покритието при самостоятелно заетите лица често се прилага към всички видове такива работници.

Предизвикателства пред повишаването на степента на покритие за самостоятелно заетите лица и възможните решения

Като оставим настрана предизвикателството на извънредните правни промени, често няма нито една причина да се обясни защо покритието на социалните осигуровки при самостоятелно заетите лица е слабо. В редица страни такива работници, обикновено в сивия сектор, просто не разполагат с финансови ресурси, за да плащат социално-осигурителните си вноски. В действителност, обаче, ситуацията често е доста по-сложна и разходите може би не са основната движеща сила на решението те да не бъдат включени в осигуряването, още повече, че част от социално-осигурителните схеми, насочени към нископлатените работници, са били успешни. Доказателство за това е фактът, че пречките пред разширяването на обхвата на социално-осигурителните схеми могат да бъдат както административни, така и оперативни. Това предполага, че социално-осигурителните органи могат да въведат подходящите мерки, за да отговорят на тези предизвикателства и че има търсене за това каква социална сигурност може да се осигури на тази често уязвима група. Има доказателства, че при промяната на тези специфични бариери осигурителните органи все повече прилагат съобразени със ситуацията административни решения за подобряване на достъпността и привлекателността на социалното осигуряване на тези работници.

Докладът на Международната асоциация за социално осигуряване отбелязва редица бариери, които пречат на разширяването на обхвата на социалното осигуряване и предлага потенциални решения за тях.

▪ Достъп и административни решения.

Колко лесно е да се включите и да плащате

осигуровки? Чрез преодоляването на конкретните обстоятелства за самостоятелно заетите лица и адаптиране на процедурите по начин, който да рефлектира положително върху тях (напр. хора в отдалечени провинциални региони или работници, работещи на смени), процентът на включване може да се подобри. Конкретните решения на този въпрос варират в зависимост от естеството на работа на самостоятелно заетите лица и наличния административен капацитет. Наблюдават се два подхода. На първо място, използването на “мобилни офиси”, които често могат да бъдат ефективни при покриването на селското население с висок дял на самостоятелно заети лица - в Южна Африка са създадени над 40 такива офиси. Второ, опростяване на процедурите, за да се улесни включването. Например чрез изискване на само една проверка на самоличността, работниците могат да включат цялото си семейство в някои от схемите в Индия.

- **Въпросите с декларирането и осигурителния принос** могат да бъдат решени чрез въвеждане на фиксирани вноски или плаващи възнаграждения, така че да няма стимул за неплащане. Целенасочени стимулиращи мерки също са особено важни.

- **Ситуацията с ниските и променливите доходи и породените от нея финансови затруднения** може да бъде преодоляна с гъвкави осигурителни схеми и условия, както и с новаторски механизми за финансиране. Тези усилия подпомагат преките усилия за допълнително финансиране (напр. чрез осигурителни субсидии) от страна на правителствата.

- **Демотивиращи фактори, неблагоприятен подбор и застрашаващи морала влияния** – Въпросът “Защо да се включвам при положение, че държавата ще ме подкрепя?” може да бъде преодолян чрез предоставяне на адекватни обезщетения, така че лицата да имат стимул да се осигуряват. В същото време значителен напредък при обхващането на самостоятелно заетите лица е най-вероятно да бъде постигнат чрез задължителните схеми.

- **Може да има липса на доверие в социалното осигуряване сред самостоятелно заетите лица, които могат да се съмняват, че ще получат обезщетение, когато имат нужда.** Това може да бъде преодоляно чрез ефективно оповестяване на това какво е социалното осигуряване и на правилното използване на информационните и комуникационните технологии за изграждане на дългосрочни

взаимоотношения с тези работници. Също така е препоръчително да се полагат усилия за подобряване на осведомеността относно правото на обезщетение чрез ефективна комуникация, стратегия на финансовото образование и усилия за насърчаване на социално-осигурителната култура. И накрая, обезщетенията на самостоятелно заетите лица трябва да бъдат релевантни. Съобразяването на обезщетенията и услугите с развитието на допълнителното социално осигуряване, което насърчава двупосочния диалог между самостоятелно заетите лица и социално-осигурителната администрация, също може да бъде много ефективно.

Предимствата на подобряването на обхвата при самостоятелно заетите лица

Въпреки наличието на преки финансови и ресурсни разходи при решаването на този въпрос, има редица предимства за подобряване обхвата при самостоятелно заетите лица. Системите за социална сигурност осигуряват защита срещу рискове за работниците и техните семейства и прилагат ефективни мерки за разширяване на обхвата, с цел форматиране на пазара на труда, намаляване на експлоатацията на работниците и осигуряване на възможност за спестявания и осигурителни инструменти за тези, които преди това не са имали такава. На ниво общество, социалното осигуряване увеличава социалното сближаване, подкрепя икономическото развитие и улеснява мобилността на работниците.

Споделяне на добри практики

Въпреки бързия икономически растеж в развиващите се икономики, процентът на заетостта в сивия сектор като цяло, а също така и на самостоятелно заетите лица в частност, остава висок. Като се има предвид, че реализирането на значителен ръст на обхвата на социалното осигуряване на глобално ниво зависи до голяма степен от покриването на тези работници, МАСО продължава да подкрепя своите членове в тази важна област. Съвсем скорошна инициатива в това отношение е Наръчник за разширяване обхвата на социалното осигуряване при самостоятелно заетите лица, реализацията на който също дава своя положителен принос за споделянето на добрите практики в глобалната мрежа на МАСО.